

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgave

BSO321

Predefinert informasjon

Startdato:	09-02-2019 09:00	Termin:	2019 VÅR
Sluttdato:	23-05-2019 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgave		
SIS-kode:	203 BSO321 1 H 2019 VÅR		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.: 338

Informasjon fra deltaker

Antall ord *: 9376

Egenerklæring *: Ja

**Jeg bekrefter at jeg har Ja
registrert oppgavetittelen
på norsk og engelsk i
StudentWeb og vet at
denne vil stå på
vitnemålet mitt *:**

Jeg godkjenner avtalen om publisering av bacheloroppgaven min *

Ja

Er bacheloroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er bacheloroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere
i Norge

Poverty among Non-western Immigrants
in Norway

Kandidatnummer 338

Antall ord: 9376

Sosialt arbeid

Fakultet for helse- og sosialvitenskap

Institutt for velferd og deltaking

23.mai 2019

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle

kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

SUMMARY

Poverty among Non-western Immigrants in Norway – a Literature study

This paper deals with the consequences of poverty and factors that makes non-western immigrants more likely to remain in poverty than the rest of the population. The thesis for the paper is: *What are possible consequences of poverty and what contributes to the reproduction of poverty among non-western immigrants in Norway?*

I have chosen literature study as an approach to answer my thesis. The paper presents findings from research papers and analysis that I have linked to the theoretical concepts: accumulation of social problems, stigma and labelling theory, marginalization and learned helplessness.

One of the main findings of the study is that there is a reproduction of poverty in the form of a higher state of dependence on poverty among non-Western immigrants. The study refers to several negative consequences of poverty as well as poverty traps that may have an impact on the persistence of poverty among this group.

INNHALDSFORTEGNELSE

1.0 INNLEDNING	4
1.1 Problemstilling	5
1.2 Avgrensninger	5
1.3 Begrepsavklaring	6
1.4 Oppgavens videre oppbygning	6
2.0 METODISK FREMGANGSMÅTE	7
2.1 Valg av metode.....	7
2.2 Hvordan er litteraturen innhentet	7
2.3 Presentasjon og kritikk av hovedlitteratur.....	8
3.0 TEORI	10
3.1 Hva er et sosialt problem?.....	10
3.2 Hva er fattigdom?	11
3.3 Opphopning av sosiale problem	12
3.4 Stigma og stempling	13
3.5 Marginalisering	15
3.6 Lært hjelpeløshet	15
4.0 BAKGRUNN	16
4.1 Omfanget av fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere	16
5.0 DRØFTING AV FUNN FRA LITTERATURSTUDIUM	19
5.1 Hva er mulige konsekvenser av fattigdom?	19
5.2 Hva bidrar til reproduksjon av fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere?.....	24
6.0 KRITISK BLIKK PÅ OPPGAVEN	28
7.0 AVSLUTNING	29
8.0 LITTERATURLISTE	31

1.0 INNLEDNING

Jeg gjennomførte min tredjeårs-praksis i byen Salamanca i Spania hvor jeg jobbet på et kontor som vurderte økonomisk støtte til familier og personer som er eller er i fare for sosial eksklusjon. Fattigdom kan ofte føre til sosial eksklusjon (Townsend, 1979; Bækkelund, 2017, s.8). Gjennom mitt møte med familier i økonomisk vanskeligstilte situasjoner i Spania ble jeg sjokkert over hvor mange som lever i fattigdom og jeg fikk virkelig et innblikk i hvor store konsekvenser arbeidsledighet og dårlig råd kan få for enkeltpersoner og familier. På bakgrunn av mitt møte med mennesker i sårbare situasjoner i Spania ble jeg mer interessert i temaet fattigdom og ønsket å finne ut mer om hvordan situasjonen er i Norge. Det snakkes mye om en økning i forskjeller mellom fattige og rike i verden generelt, men dette er en tendens også i Norge. At den økonomiske ulikheten øker i Norge der de rike blir stadig rikere mens de fattige blir fattigere, er noe jeg mener er en bekymringsfull utvikling (Halvorsen, Stjernø & Øverbye, 2016, s. 61; NAV, 2018, s. 2).

I søk etter ulike rapporter og statistikker over fattigdom i Norge fant jeg raskt ut at enkelte grupper er overrepresentert både når det gjelder barnefattigdom, rapportert dårlig helse, antall mottakere av sosialhjelp, o.l. En empirisk analyse gjennomført av Statistisk sentralbyrå som analyserer fattigdomsdynamikken blant innvandrere i perioden 1993-2011 konkluderer med at:

«Innvandrere fra Asia, Afrika og Sør-Amerika er mer utsatt for å gå inn i fattigdom. Sannsynligheten for at de også forblir fattige, er mye høyere enn i befolkningen for øvrig.» (Bhuller & Brandsås, 2013)

På bakgrunn av dette ønsker jeg å fokusere på fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere og se nærmere på konsekvenser av fattigdom og hva som bidrar til reproduksjon av fattigdom blant denne gruppen i Norge.

Selv om fattigdom i Norge ikke er et stort problem sammenlignet med andre land i verden så kan fattigdom ha store konsekvenser for enkeltpersoner. Jeg synes det er svært viktig for meg som fremtidig sosionom å ha kunnskaper om fattigdom i Norge og om hvilke grupper som er mest utsatt for fattigdom og sosial eksklusjon. I det yrkesetiske grunnlagsdokumentet for sosionomer står det blant annet at yrkesgruppen skal ha solidaritet med utsatte grupper,

kjempe mot fattigdom og arbeide for sosial rettferdighet og sosial endring (Felles Organisasjonen (FO), s.3).

Fattigdommen blant barnefamilier har økt og innvandrere (spesielt fra ikke-vestlige land) er overrepresentert i fattigdomsstatistikker i Norge (Epland, 2018). En stor del av forklaringen kan ligge i at det har vært økt innvandring i Norge etter flyktningkrisen i 2015, men at enkelte grupper kommer dårligere ut på rapporter og statistikker over lengre tid er noe jeg mener bør tas på alvor og dette er grunnen for mitt valg av tema.

1.1 Problemsstilling

Hva er mulige konsekvenser av fattigdom og hva bidrar til reproduksjon av fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere?

1.2 Avgrensninger

Spørsmålene jeg søker svar på i min oppgave er omfattende og jeg klarer ikke med denne oppgaven å belyse alle sider av dem. I oppgaven vil konsekvenser av fattigdom knytte seg til de teoretiske begrepene jeg har valgt å ha med i teoridelen, mens reproduksjonen av fattigdom vil referere til en tilstandsavhengighet hvor det å være fattig i seg selv øker sannsynligheten for at man forsetter å være fattig på senere tidspunkt (Bhuller & Brandsås, 2013). Jeg vil forsøke å se på relasjonen mellom konsekvenser og reproduksjon av fattigdom i lys av stigma og stemping, marginalisering, opphopning av sosiale problemer og lært hjelpeløshet.

Fokuset for oppgaven vil dermed være å drøfte funn og teori jeg har kommet frem til gjennom mine søk etter relevant litteratur og jeg vil forholde meg til konsekvenser og reproduksjon av fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere i Norge. Grunnen til at jeg begrenser meg til denne gruppen er fordi det er en sårbar gruppe som av ulike årsaker oftere havner og forblir i fattigdom enn resten av befolkningen i Norge (Bhuller & Brandsås, 2013).

1.3 Begrepsavklaring

Ikke-vestlige innvandrere

I denne oppgaven omtaler jeg en gruppe mennesker innenfor en kategori omtalt som ikke-vestlige innvandrere. Jeg vil ta i bruk Statistisk Sentralbyrå sin definisjon av innvandrere: «Innvandrere er personer som er født i utlandet av utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre» (Bhuller & Brandsås, 2013, s.12). Tidligere ble begrepet Ikke-vestlige innvandrere mye brukt i forskning og statistikker, blant annet av Statistisk sentralbyrå fordi det var behov for en forenkling. SSB har på bakgrunn av kritikk av begrepet gått bort i fra dette og bruker nå en annen todeling. Todelingen ser i dag slik ut:

1. EU/EØS-land, USA, Canada, Australia og New Zealand.
2. Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS (Høydahl, 2008).

I min oppgave har jeg tross kritikk av begrepet valgt å referere til det tidligere begrepet ikke-vestlige innvandrere og referer da til personer i gruppe 2 i SSB sin nye inndeling. I flere tilfeller refererer begrepet kun til personer som er født i Asia, Afrika og Sør-Amerika, fordi dette er én av tre gruppeinndelinger som blir brukt i Bhuller og Brandsås sin empiriske analyse av fattigdomsdynamikk, som jeg har vektlagt i innhenting av statistikk i min oppgave. Begrepet ikke-vestlig innvandrer er en betegnelse som er ment til å forenkle, noe jeg har vektlagt som grunn til bruken av begrepet i min oppgave. Jeg forstår likevel kritikken av begrepet og vil komme tilbake til dette (se punkt 6).

Oppgaven vil også omtale personer med innvandrerbakgrunn som er en samlebetegnelse for både innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn.

1.4 Oppgavens videre oppbygning

Det neste kapittelet i oppgaven er en redegjørelse for mitt valg av metode. Her vil jeg også presentere og diskutere hovedkildene mine med et kritisk blikk. Kapittelet som følger er en presentasjon av omfanget av fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere i Norge. I kapittel 4

vil jeg presentere mitt teoretiske rammeverk hvor begrepene opphopning av sosiale problemer, stigma og stemping, marginalisering og lært hjelpeløshet blir sentrale. Det neste kapittelet vil være drøfting av funn fra litteraturstudiet. Her vil jeg drøfte mulige konsekvenser av fattigdom og hva som bidrar til en reproduksjon av fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere sett i lys av de teoretiske begrepene jeg har presentert i teoridelen. På slutten av oppgaven vil jeg kort kritisere egen oppgave og komme med en konklusjon.

2.0 METODISK FREMGANGSMÅTE

2.1 Valg av metode

En metode er en fremgangsmåte. Den valgte metoden sier noe om hvordan man skal gå frem for å besvare den valgte problemstillingen og hvordan man innhenter kunnskap for å belyse spørsmålene man søker svar på (Dalland, s.51, 2017). Metoden jeg har valgt for min oppgave og i undersøkelsen av min problemstilling er litteraturstudie. Litteraturstudie vil si at jeg tar utgangspunkt i materiell som allerede er publisert på det aktuelle feltet. Dette vil inkludere bøker, pensumlitteratur, artikler og rapporter.

2.2 Hvordan er litteraturen innhentet?

Bruk av litteraturstudie som metode har vært utfordrende på den måten at en må være kritisk til alle kildene man innhenter informasjon fra. Kildene man velger å bruke for å belyse sin problemstilling må være troverdige kilder som er relevant for oppgaven. For å finne relevant litteratur til teoridelen i min oppgave har jeg lett gjennom fagbøker som har vært pensumlitteratur gjennom de 3 årene jeg har gått på sosionomstudiet. I tillegg gjennomførte jeg flere søk på Bergen offentlige bibliotek og Høgskulen på Vestlandet sitt bibliotek for å finne innhold til oppgaven.

I søk og innhentning av empiri har jeg benyttet meg av Høgskulen på Vestlandet sin tilgang til ulike databaser og forskning. Jeg tok for det meste i bruk søkebasen ORIA, men har også søkt på Bibsys og Google. For å finne relevant litteratur søkte jeg med nøkkelord som blant annet «fattigdom», «innvandrere», «stigmatisering» o.l. Jeg søkte også etter relevant forskning

gjennom direkte søk hos SSB. Andre kilder ble funnet via annen litteratur eller etter tips fra veileder.

2.3 Presentasjon og kritikk av hovedlitteratur

Analysen av fattigdomsdynamikk blant innvandrere fra perioden 1993-2011, kom ut i 2013. Jeg tok i bruk søkeordene «fattigdom» og «innvandrere» i databasen ORIA og fant flere ulike empiriske analyser som studerer fattigdomsdynamikk blant innvandrere i Norge. Jeg valgte spesifikt Bhuller og Brandsås sin analyse fordi det var en av de nyeste rapportene som studerte fattigdom blant innvandrere over flere år og jeg bet meg merke i at Bhuller var et navn som gikk igjen under mine søk etter empiri på området. Jeg har tatt i bruk analysen som en av mine hovedkilder for innhenting av statistikk til min oppgave. En slik analyse og forskning tar tid å fullføre og publisere. Jeg tenker at en må være kritisk til bruken av tallene fra denne studien ettersom store forandringer skjedde i 2015 i forbindelse med flyktningkrisen i tillegg til at toppåret med innvandring var i 2013, i tiden etter studien ble utgitt. I tillegg viser tall fra SSB at det i 2018 var lavest tilvekst av innvandrere og vi må tilbake til 2005 for å finne et år med lavere innvandringstall enn i 2018 (SSB, 2019). Likevel tenker jeg at innholdet er troverdig og viser fattigdomsdynamikken blant innvandrere over flere år. Ved søk etter nyere statistikker, bekreftes det at denne gruppen fremdeles stiller svakest når det gjelder fattigdom i Norge (Epland, 2018; NAV, 2018).

En annen viktig kilde i oppgaven er NAV sin levekårs rapport fra 2018. Først fant jeg levekårsrapporten fra 2017 etter å ha søkt i Googles søkemotor med søkeordene «Fattigdom og levekår». Senere slo det meg at det kunne være en nyere rapport fra 2018, men jeg fant ikke denne via direkte søk hos NAV. Dermed brukte jeg søkeordene: «Fattigdom og levekår, 2018» på samme måte som tidligere og fikk opp den nyeste rapporten. Innholdet i de to rapportene er svært likt. De fleste av forfatterne er de samme i begge rapportene og innholdet er mye det samme.

Masteroppgaven «Ikke se meg nå» er en fenomenologisk studie om opplevd stigmatisering og sosial ekskludering blant fattige i Oslo. Denne kilden ble jeg gjort oppmerksom på etter tips til kilder i samtale med veileder. Oppgaven inneholder forskning om opplevd stigmatisering i Oslo Øst. Oppgaven er relevant i forhold til at forfatteren har gjort intervjuer

med flere kandidater som lever i fattigdom og mye av innholdet er koblet til opplevd stigmatisering og sosial eksklusjon. En svakhet i kilden er at kun en av de totalt 8 intervjuobjektene har ikke-vestlig bakgrunn. Likevel tar oppgaven for seg opplevelser av stigmatisering, ekskludering og fattigdom, noe som er relevant i forhold til konsekvenser av fattigdom. Masteroppgaven har også en utdypende teoridel hvor forfatteren kommer inn på tema rundt fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere og medias påvirkningskraft.

Kandidatundersøkelsen fra 2017 fikk jeg kjennskap til etter søk på artikler som omhandlet innvandrere og media. En artikkel kalt «*Abdoollah har fått avslag på over 60 jobbsøknader: - Dømmer meg ut fra navnet mitt*» omhandler innvandreres utfordringer med å få jobb og viste videre til kandidatundersøkelsen (Solheim, 2018). Kandidatundersøkelsen er en rapport som omhandler kandidatenes vurdering av utdanning og deres situasjon på arbeidsmarkedet et halvt år etter endt master. Undersøkelsen ble gjennomført mellom november 2017 og februar 2018 og er skrevet av forskerne Kjersti Nesje og Liv Anne Støren.

I søk etter kunnskap om velferdsavhengighet tok jeg i bruk søkemotorene ORIA og Google. Jeg brukte søkeord som «avhengighet av velferdsordninger» og «velferdsavhengighet», men fikk et begrenset resultat i ORIA og søkte derfor videre i Google. Her kom flere resultater opp. Den øverste artikkelen var kalt «Myten om velferdsavhengighet» og er skrevet av Kristoffer. C. Vogt som er førsteamanuensis ved sosiologiske institutt ved Universitetet i Bergen. Jeg valgte denne artikkelen fordi den går mer i dybden av begrepet velferdsavhengighet.

Ifølge Dalland er det viktig at kunnskapen man bruker i oppgaven er troverdig. Dette innebærer at kravene om validitet og reliabilitet skal være oppfylt. Validitet vil si at kunnskapen er gyldig og relevant når det gjelder å belyse problemstillingen. Reliabilitet betyr pålitelighet og viser til at målinger må utføres korrekt og eventuelle feilmarginer må angis. (2017, s.40). Jeg mener at litteraturen og empirien jeg har brukt i min oppgave er troverdig. Jeg har innhentet kunnskap jeg ser på som relevant i forhold til problemstillingen og hentet empiri fra anerkjente organisasjoner som SSB og NAV. Jeg har ikke kontroll over de forholdene som kan påvirke påliteligheten i dataene i forskningen som er blitt gjort, men jeg har passet på å gjengi data jeg har brukt på riktig måte og jeg har så langt som mulig prøvd å holde meg til primærkilder.

3.0 TEORI

I denne delen av oppgaven skal jeg kort presentere ulike teorier som jeg mener vil være med å belyse min problemstilling. Jeg har valgt å starte med hva et sosialt problem er og hva fattigdom er. Videre vil jeg presentere begrepene opphopning av sosiale problem, stemping og stigmatisering, marginalisering og lært hjelpeløshet. Disse begrepene danner et grunnlag for hva resten av oppgaven skal handle om.

3.1 Hva er et sosialt problem?

Ifølge Ellingsen og Levin oppstår sosiale problemer i forholdet mellom individ og samfunn. Sosiale problemer må forstås som områder hvor både samfunnsstrukturelle og individuelle forhold er av betydning (2015, s. 50).

«Sosiale problemer er en påstått situasjon som bryter med en betydelig gruppe personers verdier og hvor det er enighet om at handling er nødvendig for å endre situasjonen».

Denne definisjonen av sosiale problemer ble utviklet av Rubington og Weinberg (ref. Ellingsen & Levin, 2015, s.49) som mener at tre ulike komponenter må til for at noe skal kunne defineres som et sosialt problem. For at noe skal kunne defineres som et sosialt problem er første forutsetning at det er en påstått eller klart definert situasjon. Dette vil si at det er situasjoner som opptar folk og som gjerne får politikeres og medias oppmerksomhet. Videre må det være snakk om forhold som er i konflikt med eller bryter med verdier som gjør seg gjeldende for en betydelig gruppe mennesker. Det påpekes at det ikke trenger å bryte med majoritetens syn fordi noen har sterkere definisjonsmakt enn andre. Den siste komponenten er at det er enighet om at intervensjon er nødvendig for å skape en endring. (Ellingsen & Levin, 2015, s.49). Rubington og Weinbergs definisjon av sosiale problemer har møtt motstand. Motstanden har dreid seg om at definisjonen vektlegger et harmoniperspektiv der det forutsettes en enighet om at handling må til for at det skal kunne defineres som et sosialt problem. Det stilles derfor spørsmål ved om ikke sosiale problemer vil eksistere selv om det ikke er enighet med hensyn til om noe må gjøres.

3.2 Hva er fattigdom?

Fattigdomsbegrepet er et utfordrende begrep fordi det råder uenighet rundt begrepets definisjon, hvordan fattigdom bør måles og hvor «skylden» til dette sosiale problemet egentlig ligger. Det kan for eksempel være snakk om økonomisk fattigdom og mangel på inntekt, subjektiv fattigdom og opplevelsen av å være fattig, eller materiell fattigdom og mangel på goder. Det finnes ulike perspektiver på fattigdom hvor en kan se på fattigdom som et individuelt problem, et strukturelt problem, eller en kombinasjon av ulike faktorer. Det mest kjente skille mellom fattigdom finnes i de to ulike begrepene absolutt og relativ fattigdom. Absolutt fattigdom går ut på at man lever under en absolutt minimum levestandard, der man mangler tilgang på helt nødvendige ting som mat, bolig, klær eller tilgang til utdanning og helsetilbud (Schiefløe, 2015, s.267) I rike land som Norge brukes oftere begrepet relativ fattigdom som referer til at det er mer enn «de fysiske» behovene som skal være tilfredsstillt. I denne oppgaven vil fokuset være på fattigdom i Norge og jeg vil derfor se nærmere på begrepet relativ fattigdom.

Relativ fattigdom

Den første og mest brukte definisjonen av relativ fattigdom er Townsends versjon.

Townsend så på fattigdom som et relativt fenomen og beskrev fattigdom slik:

«Individuals, families and groups in the population can be said to be in poverty when they lack the resources to obtain the type of diet, participate in the activities and have the living conditions and amenities which are customary, or at least widely encouraged, or approved, in the societies to which they belong. They are, in effect, excluded from ordinary living patterns, customs, and activities.”

(Townsend, 1979, s.31)

Townsend knyttet dermed sin forståelse av fattigdom til å gjelde mer enn bare de «fysiske» eller materielle behovene. Definisjonen utvider fattigdom til også å handle om at en mangler ressurser til å møte den levestandarden som er vanlig eller typisk for det samfunnet man tilhører. Townsend sin definisjon kobles til sosial eksklusjon ved at de som ikke når opp til den typiske levestandarden i samfunnet ender opp med å bli sosialt ekskludert. Mange

veldedige organisasjoner i Norge jobber med å forebygge at familier blir sosialt ekskludert på grunn av fattigdom og mangel på ressurser. Et eksempel er Røde Kors som tilbyr ferie til barn av lavinntektsfamilier og leksehjelp til blant annet innvandrerbarn med lavinntekt som har foreldre som mangler nødvendige ressurser (Røde Kors, 2019).

Fattigdomsmål

For å finne ut hvem som betegnes å være fattig settes et fattigdomsmål. Det finnes ikke et offisielt fattigdomsmål i Norge og det er stor uenighet rundt hva som er det beste målet på fattigdom. I oppgaven bruker jeg begrepet fattigdom synonymt med lavinntekt. SSB og EU har tatt i bruk begrepet lavinntekt istedenfor fattigdom og bruker et relativt mål. Dette tar utgangspunkt i at de som ligger under 60% av medianinntekten sies å være lavinntektsfamilier.

3.3 Opphopning av sosiale problem

Begrepet opphopning av sosiale problem refererer til en tendens til at sosiale problemer hopper seg opp. Begrepet omtaler tendensen til at en del personer strir med flere sosiale problemer på en gang. Ifølge Løyland (ref. i Halvorsen et. Al., 2016, s.79) vil en opphopning av sosiale problemer i tillegg føre til at de forskjellige problemene kan forsterke hverandre.

Levekårsoversikter tar sikte på å skape en oversikt over levekår. Dette gjøres ved å måle problemer på ulike levekårsområder og summert antall problemer på ulike levekårsområder. Levekårsproblemer kan for eksempel være helsedeprivasjon, kronisk sykdom, boligproblemer og betalingsproblemer (Halvorsen et. Al., 2016, s.79).

At fattigdom ofte innebærer familier eller enkeltpersoner som opplever en opphopning av sosiale problemer, er det stor enighet om (NAV, 2018, s. 31-32; Halvorsen, 2016, s.79). Hva som er den utløsende faktoren kan variere, men personer som faller under lavinntekt har ofte dårligere psykisk og somatisk helse og det er nær sammenheng mellom økonomiske problemer og dårlig helse (NAV, 2018). NAV refererer til rapporten «Hopning av dårlige levekår» som viser til at det er særlig uføre, arbeidsledige, sosialhjelpsmottakere, enslige

forsørgere og utenlandsfødte (særlig fra en del afrikanske og asiatiske land) som har mange problemer å stri med samtidig (2018, s. 32).

Ifølge NAV sin rapport om fattigdom og levekår i Norge (2018) har personer med lavinntekt oftere dårlig helse samt mindre sosial kontakt enn personer som ligger over lavinntektsgrensen. I tillegg deltar barn i lavinntektsfamilier i mindre grad i fritidsaktiviteter, barnehage og SFO. Dette kan igjen få negative konsekvenser som svekket mulighet for utvikling av språkforståelse og sosiale ferdigheter, som på et senere tidspunkt er viktig for å kunne delta i utdanning og arbeid (s. 3). Dette viser en kobling mellom det å være fattig og slite med en opphopning av sosiale problemer.

3.4 Stigma og stempling

Mennesker er sosiale vesen som er opptatt av å skape mening og orden i omgivelsene sine. Schiefloe peker på at meningsdanning handler om hvordan vi forholder oss til den virkeligheten vi observerer. Dette innebærer at vi gjør oss opp meninger på grunnlag av hva slags tegn eller «spor» vi legger merke til ut fra den situasjonen vi befinner oss i, observerer eller hører om. Schiefloe legger også vekt på at meningsdanning er en kulturelt og sosialt definert prosess som pågår i samspill med andre (2015, s. 117).

En viktig del av å skape orden og mening i samfunnet skjer gjennom meningsdanning og kategorisering av omgivelsene. I boken *Stigma – Notes on the Management of the Spoiled Identity* (1963) skriver Goffman at samfunnet etablerer midler for kategorisering av personer og vektlegger egenskaper som anses å være normalt innenfor ulike kategorier. Goffman definerer begrepet stigma som en dypt diskrediterende egenskap. En person som blir stigmatisert har dermed en egenskap som ikke passer inn i noen av de tilgjengelige kategoriseringene som ansees som normale og svarer ikke til de forventede kravene innenfor en gruppe eller samfunn. Personen kan dermed bli sett på som farlig, svak, mindre verdt e.l.

Begrepet *stigma* ble først tatt i bruk av antikkens grekere. Det ble brukt for å vise til tegn ved personen som skulle avsløre noe usedvanlig eller dårlig ved personens moralske status. Det var vanlig at slaver, kriminelle og andre «avvikere» ble merket med tegn som ble brent eller

skåret fast i kroppen slik at det var synlig for alle og tegnet skulle vise at dette var personer en bør unngå kontakt med, særlig på offentlige steder. I dag viser begrepet stigma mer til selve skammen enn de fysiske kjennetegnene (Goffman, 1963). Ifølge Tøssebro og Berg har stigmatisering sett i lys av Goffman en dobbel kjerne. I tillegg til å referere til nedvurderte egenskaper hos en person, hvor personen i praksis blir sett på som mindre verd, skaper stigma også barrierer for sosial kontakt. Stigma påvirker sosial samhandling mellom den stigmatiserte og andre (2015, s.229).

Ifølge Goffman kan en skille mellom tre typer stigma. Den første formen for stigma er kroppslig og oppstår på grunn av fysiske misdannelser, som et synlig handicap. Videre kan et stigma oppstå ut ifra individuelle egenskaper eller personlighetstrekk sett på som for eksempel å ha dårlig vilje, være uærlig, osv. Denne typen stigma kan oppstå på bakgrunn av kjennskap til personens fortid. Eksempler på dette kan blant annet kan være arbeidsløshet eller psykisk sykdom. Den tredje typen stigma er basert på rase, nasjon eller religion. I min oppgave kan både den andre og tredje formen for stigma være relevant. Stigma som omhandler individuelle egenskaper er relevant fordi det handler om mennesker som lever i lavinntekt og mange med lav eller ingen tilknytning til arbeidslivet. Videre kan den tredje formen for stigma som omhandler nasjonalitet, religion og rase også bli trukket frem, ved at negative kjennetegn kobles til en hel gruppe av mennesker fra et bestemt land eller med en bestemt religion.

Jenkins er kritisk til Goffmans teori om stigma, men hevder likevel at mye av teorien er nyttig. Blant annet er han enig i at stigma legger vekt på andres oppfatning av oss basert på vårt offentlige omdømme, hvorav konsekvensen blir at egenskaper som vi ikke ville vektlagt eller valgt selv blir presset på oss. Forfatteren skriver at dette fører til at andre ikke bare forutser vår identitet, men aktivt bekrefter den (Jenkins, s. 96, 2008). Jenkins går nærmere inn på stempingsteori eller «Labelling perspective». For å gi et eksempel av denne teorien viser Jenkins til et kjent forskningseksperiment gjennomført av Rosenthal og Jacobsen. Forsøket viste at barns akademiske prestasjoner ubevisst blir påvirket av lærerens forventninger til dem. Elever hvor læreren bevisst eller ubevisst forventet mer fremgang, gav mer oppmerksomhet, større utfordringer, mer tid og oppmuntring hadde større fremgang enn sine medelever der læreren ikke hadde de samme forventningene (2008, s.98).

3.5 Marginalisering

Ifølge Harsløf og Seim kan marginalisering defineres som prosesser som gir folk en svak tilknytning til et gitt handlingsfelt. Handlingsfeltene kan for eksempel være arbeidsmarkedet, utdanning, fritidstilbud, osv. Begrepet eksklusjon brukes derimot dersom personer ikke har tilknytning til et gitt handlingsfelt i det hele tatt (2008, s.19). I forhold til arbeidsmarkedet, som er en svært viktig del av det å bli inkludert i samfunnet, kan marginalisering betegne ulike mellomstadier mellom integrasjon og eksklusjon. Ikke-vestlige innvandrere som er nykommere til Norge stiller svakere når det kommer til arbeidsmarkedet. Ifølge Brochmann og Hagelund har nykommere særlig utfordringer knyttet til begrenset nettverk i arbeidslivet, dårlige språkkunnskaper og ingen opptjente trygderettigheter (2010, s.215.) Dette kan føre til et slikt mellomstadium der man har løs tilknytning til arbeidsmarkedet og det ofte skifter mellom velferdsordninger og arbeidsliv.

3.6 Lært hjelpeløshet

Lært hjelpeløshet er et begrep som beskriver hvordan personer som er i en ubehagelig situasjon der de gjentatte ganger opplever at deres handlinger ikke har innvirkning på utfallet, kan ende opp med å resignere, selv når omstendighetene senere endrer seg (Håkonsen, 2014, s. 35). Flere forsøk har blitt gjennomført både på dyr og mennesker for å undersøke fenomenet. Martin Seligman var den første til å påvise lært hjelpeløshet. Seligmans forsøk gikk ut på å gi hunder elektriske støt uten at de hadde mulighet til å slippe unna. Det viste seg raskt at hundene gav opp og ikke gjorde noe for å unngå støtene. Senere når omstendighetene var forandret og hundene hadde mulighet til å slippe fri, la de seg bare ned og ventet på støtene. Fenomenet har senere blitt påvist blant mennesker for eksempel ved at flere personer ble plassert i et rom med en ubehagelig lyd uten mulighet for å skru ned lyden (bryteren var ødelagt). Når personene senere ble plassert i et annet rom gjorde de ingenting for å prøve å skru ned lyden, selv om bryteren nå fungerte. Lært hjelpeløshet blir sett på som en passiv akseptering av ens skjebne (Håkonsen, 2014, s.35). Vi kan for eksempel tenke oss at dette fenomenet kan oppstå blant arbeidsløse som gjentatte ganger har forsøkt å skaffe seg jobb, uten resultater og som til slutt ender opp med å ikke søke etter

jobber fordi de tenker at det ikke nytter og at de ikke vil klare å skaffe seg jobb uansett hva de gjør.

Ifølge Svartdal (2011) vil lært hjelpeløshet ikke være en automatisk følge av at man opplever en ubehagelig hendelse. Svartdal beskriver at det i tillegg krever at personen gir årsaksforklaringer (attribusjoner) om hendelsen på en lite hensiktsmessig måte. Den uheldigste forklaringen beskrives som en kombinasjon av tre faktorer:

- 1) *Stabil*, at årsaken til nederlaget vil vedvare over tid
- 2) *Intern*, at nederlaget skyldes noe ved eller i personen
- 3) *Global*, at årsaken til nederlaget også gjelder i mange andre situasjoner

(s.35-36)

4.0 BAKGRUNN

4.1 Omfanget av fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere

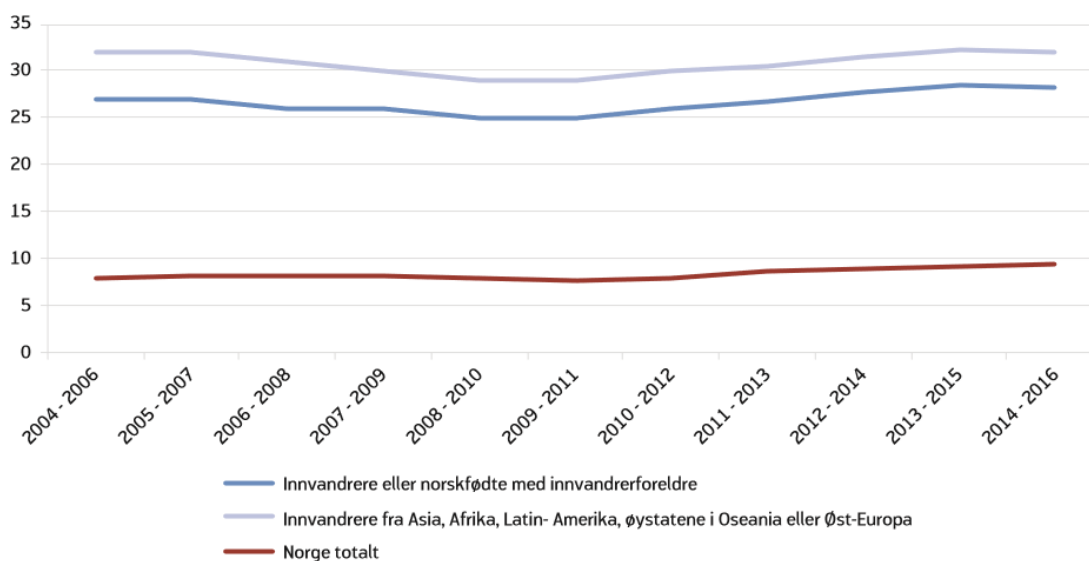
Ikke-vestlige innvandrere er som nevnt i innledningen overrepresentert i flere statistikker i Norge. Jeg vil i denne delen legge frem noen av funnene jeg har gjort for å få frem et bilde av hvordan situasjonen er i Norge. Jeg vil ha fokus på lavinntekt og mottakere av sosialhjelp. Forskning viser at det kan være store forskjeller i forhold til fattigdom mellom innvandrere fra ulike ikke-vestlige land (Bhuller & Brandsås, 2013; NAV, 2018). I oppgaven har jeg i hovedtrekk valgt å skrive om gruppen samlet.

Lavinntekt

Det er viktig å understreke at ikke alt er negativt når man snakker om lavinntekt og forskjeller i levekår i Norge. Norge skiller seg positivt ut i flere internasjonale sammenligninger, som viser at Norge er blant landene i verden med minst forskjeller i levekår (NAV, 2018, s.10). Norge har scoret høyt på kåringer som Global Happiness Ranking de siste årene. I årets utgave av World Happiness Report fra mars 2019 ble Norge kåret til verdens tredje lykkeligste land å bo i, i tillegg til at Norge toppet plasseringen i 2017 (Helliwel, Layard & Sachs, 2019, s.24-27). I kåringen til verdens lykkeligste land i denne

sammenhengen tas det utgangspunkt i flere subjektive trivselsmål. Faktorer som vektlegges er: brutto nasjonalprodukt per innbygger, sosial støtte, forventet levetid, frihet, generøsitet og fravær av korrupsjon. Dette betyr at en ikke automatisk kan si at nordmenn er lykkeligere enn andre, men basert på flere samlede faktorer er levestandarden god i landet; noe som omtales som «lykke» i denne rapporten. Tallene viser likevel at det er en økning av barn som lever i lavinntektsfamilier i Norge, både når det gjelder familier med og uten innvandrerbakgrunn, men barn med innvandrerbakgrunn er sterkt overrepresentert. I 2016 tilhørte 5,5 prosent av barn uten innvandrerbakgrunn husholdninger med vedvarende lavinntekt. Til sammenligning var andelen for barn med innvandrerbakgrunn rundt syv ganger så stor og lå på 37,8 prosent (Epland, 2018). Det er også store forskjeller etter landbakgrunn. Familier og barn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn kommer dårligere ut i oversikter over lavinntekt i Norge enn innvandrere fra Europeiske land. Et tydelig eksempel er at åtte av ti barn med somalisk bakgrunn tilhørte en lavinntektsfamilie i perioden 2014-2016 (Epland, 2018).

Figur 8. Andelen med vedvarende lavinntekt (EU-60) blant ulike innvandrergrupper. Treårsperioder. Prosent

Kilde: SSB

Figuren er hentet fra NAV sin levekårsrapport fra 2018 og viser fordelingen av vedvarende lavinntekt blant befolkningen (s.19). Vedvarende lavinntekt kan beregnes på ulike måter, men i NAV sin rapport regnes vedvarende lavinntekt som å ha en gjennomsnittsinntekt under lavinntektsgrensen over en treårsperiode (NAV, 2018, s.56). Figuren viser et tydelig skille mellom innvandrere og Norges befolkning totalt sett. I perioden 2014-2016 utgjorde

vedvarende lavinntekt blant ikke-vestlige innvandrere 32 prosent, mens befolkningen generelt sett lå mye lavere og utgjorde ca. 9 prosent (s.18).

Både SSB og NAV forklarer økningen i lavinntekt og den sterke overrepresentasjonen blant ikke-vestlige innvandrere med blant annet økt innvandring, lavere yrkesdeltakelse, lavere utdanning, barnerike familier og flere familier med kun en forsørger. (NAV 2018; Epland, 2018).

Tilstandsavhengighet

I studien til Bhuller og Brandsås (2013) tar de i bruk en mikroøkonometrisk modell for å tallfeste tilstandsavhengighet i fattigdomsdynamikken. Tilstandsavhengighet i fattigdom kan beskrives som at det å være fattig en periode i seg selv øker deres sannsynlighet for å være fattig i senere perioder. Blant ikke-vestlige innvandrere regnet de ut at tilstandsavhengigheten lå på mellom 20,3 – 26,8 prosent. Blant den øvrige befolkningen, uten innvandrerbakgrunn, var tilstandsavhengigheten estimert til 7,6 prosent. Dette funnet viser at det er høyere sannsynlighet for at ikke-vestlige innvandrere blir værende eller opplever fattigdom over lengre tid enn den øvrige befolkningen (s.8-9).

Innstrømming og utstrømming av fattigdom

Funn fra den samme studien til Bhuller og Brandsås tyder på at ikke-vestlige innvandrere har de laveste utstrømningsratene på samme tid som de har de høyeste innstrømningsratene til fattigdom. Innstrømningsrate betyr den estimerte sannsynligheten for å gå inn i fattigdom fra ett år til neste, mens utstrømningsrate betyr den estimerte sannsynligheten for at en person går ut av fattigdom fra ett år til neste. Innstrømningsraten blant gruppen ikke-vestlige innvandrere lå mellom 10,3 – 13 prosent, mens utstrømningsraten lå mellom 61,7 – 67,4 prosent. I den øvrige befolkningen lå innstrømningsraten mellom 1,2 – 2,1 prosent, mens utstrømningsraten lå mellom 89,7 – 91,4 prosent. Ifølge Bhuller og Brandsås har ikke-vestlige innvandrere, dersom vi sammenligner med personer uten innvandrerbakgrunn, nærmere 4-5 ganger høyere sannsynlighet for å gå inn i fattigdom fra ett år til neste. (s. 9,

2013). Disse tallene viser en vesentlig forskjell mellom grupper i befolkningen når det gjelder sannsynligheten for å være og forbli fattig.

Sosialhjelpsmottakere

Grunnen til at jeg har valgt å fokusere på mottakere av sosialhjelp er at mange sosialhjelpsmottakere befinner seg i lavinntektsgruppen. Ifølge Omholt (ref. i Bækkelund, 2017, s. 24) hadde 65 prosent av alle sosialhjelpsmottakere lavinntekt i 2014. I NAV sin rapport fra 2018 fremkommer det at innvandrere utgjør en stadig større andel av sosialhjelpsmottakerne og hele 52% av de som mottok sosialhjelp i 2017 hadde innvandrerbakgrunn (s.3). I den samme rapporten fremkommer det at barnerike innvandrerfamilier vil utgjøre en stadig større andel av lavinntektsgruppen og at mange vil ha behov for økonomisk sosialhjelp.

5.0 DRØFTING AV FUNN FRA LITTERATURSTUDIUM

I denne delen av oppgaven vil jeg drøfte min problemstilling. Første drøftingsspørsmål vil se på hvordan stigmatisering og stempling, marginalisering, opphopning av sosiale problemer og lært hjelpeløshet kan ha en innvirkning på og/eller være konsekvenser av fattigdom. Videre vil det andre drøftingsspørsmålet se på om de samme konsekvensene kan bidra til eller forsterke en tilstandsavhengighet i fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere.

5.1 Hva er mulige konsekvenser av fattigdom?

Fattigdom har mange konsekvenser som er negative både for dem det gjelder og for samfunnet som helhet. Fattigdommens negative konsekvenser er godt dokumentert. På det individuelle plan kan det innebære alt fra lavere levealder, boligproblemer, svekket psykisk og somatisk helse, isolasjon, mindreverdighets- og skamfølelse og svekket selvbilde. (Halvorsen, 2016; NAV 2018). Selv om det finnes mange konsekvenser av fattigdom har jeg valgt å dele konsekvensene inn i undertitler og drøfter konsekvensene i sammenheng med

de teoretiske begrepene: Stigma og stemping, marginalisering, opphopning av sosiale problem og lært hjelpeløshet.

Stigmatisering og marginalisering

På den ene siden kan man si at skillene mellom fattig og rik i Norge er relativt små. Det kan likevel tenkes at det å være fattig i et rikt land som Norge kan oppleves veldig stigmatiserende fordi den store majoriteten i samfunnet har god råd og stor frihet i forhold til å delta på sosiale aktiviteter som koster penger. Svært mange områder av vårt sosiale liv er knyttet til forbruk. Dersom man sliter økonomisk og mangler ressurser kan dette gjøre at man ikke kan ta seg råd til å delta. Aktivitetene kan være alt fra kafebesøk, kino, konserter, sportsarrangement, ferier m.m. Dette fører på mange måter til at en direkte konsekvens av det å være fattig er at handlingsrommet svekkes og man marginaliseres ved å ha mindre tilgang til sosiale aktiviteter enn andre.

Ut fra mitt litteratursøk viser forskning at ikke-vestlige innvandrere er overrepresentert i fattigdomsstatistikker. En bekymringsfull konsekvens av fattigdom kan være at enkelte grupper i samfunnet systematisk blir marginalisert eller ekskludert. I NAV sin rapport fremkommer det at det vil bli en økning av lavinntektsfamilier, spesielt blant innvandrerfamilier, og at flere vil ha behov for økonomisk sosialhjelp. At ca. halvparten (52%) av alle som mottok sosialhjelp i 2017 er innvandrere kan tyde på at gruppen har større utfordringer når det gjelder å skaffe seg en tilknytning til arbeidslivet og at ikke-vestlige innvandrere i større grad blir holdt utenfor på en viktig arena i samfunnet. Årsakene til at ikke-vestlige innvandrere har større utfordringer med å få tilgang til arbeidsmarkedet er mange. Blant annet vises det til at mange har lavere utdanning, lite arbeidserfaring og lave norskkunnskaper (NAV, 2018; Bhuller & Brandsås, 2013). Det er naturlig at nykommere til Norge vil være avhengig av velferdsstaten en stund etter ankomst, men tall fra Bhuller og Brandsås sin rapport viser at enkelte grupper av ikke-vestlige innvandrere i større grad forblir i vedvarende fattigdom selv etter lang botid i Norge (Bhuller & Brandsås, 2013). At gruppen er en økende andel av sosialhjelpsmottakere kan også øke assosiasjoner mellom gruppen ikke-vestlige innvandrere og fattigdom.

Det har de siste årene vært flere saker i media hvor det fokuseres på at det er vanskelig for innvandrere å bli kalt inn til intervju og få jobb. Flere av sakene har omhandlet diskriminering som på mange måter kan kobles til stigmatisering knyttet til rase eller etnisitet. Flere artikler og avisinnlegg kan tyde på at det er knyttet stigma til det å være innvandrer. Et eksempel er en sak fra TV2 med tittelen: «*Adriana fikk nei på alle jobbsøknader – helt til hun kalte seg Camillia*» (Fjød, 2018). Kvinnen som omtales i artikkelen sendte inn to helt identiske jobbsøknader; den ene med sitt virkelige navn Adriana Ruiz og den andre med det oppdiktede navnet Camilla Hansen. Hun ble kun innkalt til intervju med søknaden der navnet var Camilla Hansen. Et annet eksempel som kan indikere at det finnes stigma rettet mot ikke-vestlige innvandrere er gjennom resultatene fra Kandidatundersøkelsen fra 2017 (Støren & Nesje, 2018). Kandidatundersøkelsen blir offentliggjort av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) og ser på nyutdannede mastere sitt møte med arbeidslivet. Undersøkelsen viser at innvandrere, spesielt de med «ikke-vestlig» bakgrunn har større risiko for å være arbeidsledige i tillegg til å ha lavere lønn enn de uten innvandrerbakgrunn. Et halvt år etter endt mastergrad lå prosentvis arbeidsledighet blant kandidater uten innvandringsbakgrunn på 6,5 prosent, mens arbeidsledigheten blant kandidater med ikke-vestlig innvandringsbakgrunn lå på 24 % (Støren & Nesje, 2018). Det vil si at mye tyder på at ikke-vestlige innvandrere stiller svakere enn andre selv når de har fullført høyere utdanning i Norge.

Når arbeidsgivere er mer skeptiske til å ansette etniske minoriteter kan det henge sammen med hva Goffman sier om stigma (Goffman, 1963). En ikke-vestlig innvandrer kan i de fleste tilfeller ha et synlig stigma knyttet til seg enten det er snakk om en annen hudfarge eller et «fremmed» navn. Synlige stigma kan ifølge Goffman fremprovosere visse holdninger (fordommer eller stereotypier) og videre føre til reaksjoner eller handlinger fra andre. I denne settingen kan holdningene vises gjennom skepsis mot innvandrere og føre til avvisende handlinger som for eksempel ved at de ikke innkalles til intervju eller får avslag på jobben. Stigma kan også knyttes til ikke-vestlige innvandrere på den måten at arbeidsgivere for eksempel hører historier om hvordan personer fra forskjellige land er eller oppfører seg; noe som igjen påvirker deres villighet til å ansette personer fra etniske minoriteter.

Dersom man er arbeidsledig eller mottar ytelser som økonomisk sosialhjelp, bryter dette med en sterk norm i samfunnet om at man skal være i arbeid og forsørge seg selv. På denne

måten kan sosialhjelpsmottakere og arbeidsledige som ofte er en stor del av de som er fattige i Norge, oppleve å bli stigmatisert. Dette skjer ved at de ikke lever opp til forventningene i samfunnet og marginaliseres fra arbeidsmarkedet.

Stigmatisering og skamfølelse

I Bækkelunds studie konkluderer hun med at alle forskningsdeltakerne i hennes utvalg til en viss grad opplevde å være påvirket av fattigdom. En følelse av skam var nært knyttet til dette blant annet i form av skam ved å ikke kunne fremtre på en forventet måte i sosiale settinger. (2017, s. 86). Forventninger fra samfunnet er nært knyttet til stigmatisering. Dersom en person ikke lever opp til de forventede kravene kan det føre til stigmatisering. I forhold til ikke-vestlige innvandrere som kommer fra ulike land og kulturer kan det tenkes at det å leve opp til samfunnets forventninger er utfordrende. De skal finne seg til rette med nytt språk i tillegg til nye normer og regler.

I studien til Bækkelund fortelles det om skam rundt det å være fattig. Flere av deltakerne uttrykker skam rundt det å invitere andre på besøk. Grunnen til dette er at det knyttes visse forventninger til hvordan man skal opptre, blant annet at man skal servere noe til de som kommer på besøk. Dette kan by på problemer dersom man ikke har de ekstra ressursene som andre ofte ser på som «en selvfølge». Dette skaper et ubehag i form av skamfølelse for de det gjelder noe som igjen kan føre til at fattige lar være å invitere andre hjem fordi de føler på skam over sin situasjon. Fattigdomsrelatert skam kan føre til at de det gjelder reagerer med en følelse av maktesløshet, selvforakt, fortvilelse og resignasjon; som igjen øker den sosiale eksklusjonen (NAV, 2018, s. 36).

Halvorsen et. Al. skriver at fattigdom betyr ufrihet og medfører manglende kontroll over livet. «Det innsnevrer handlingsmulighetene og fører til at en blir avhengig av andre» (2016, s. 66). Når man er fattig blir man ofte avhengig av velferdsstaten. Skam oppleves i forbindelse med det å motta hjelp (Bækkelund, 2017, s. 86). I Bækkelunds studie uttrykker flere av deltakerne at de opplever skam ved å måtte stå i kø eller ved å vente på NAV kontor. Mange fikk også en følelse av å være mindre verdt og følte at de ble sett ned på av ansatte i velferdssystemet. Dette kan tyde på at stigmatisering av fattige kan føre til mindreverdighets- og skamfølelse i flere situasjoner for dem det gjelder.

Opphopning av sosiale problem

Det er stor enighet om at fattige, spesielt de som ikke har tilknytning til arbeidsmarkedet, i større grad opplever en opphopning av sosiale problemer eller levekårsproblemer (NAV, 2018; Halvorsen, 2016). Det er ikke automatisk at fattigdom fører til en opphopning av sosiale problemer. Det er utfordrende å fastslå hva som er årsaken til de ulike sosiale problemene. Om fattigdom er årsaken til sosiale problemer, om andre sosiale problemer (for eksempel dårlig psykisk helse) er årsaken til fattigdom eller om det er flere faktorer som spiller inn på en og samme tid - vil variere. Likevel viser forskning at fattige i større grad opplever dårlig helse, lavere levealder, mangel på sosial kontakt o.l. (NAV, 2018; Halvorsen et. Al., 2016; Ellingsen et. Al, 2015).

En kan også se at sosiale problemer hopper seg opp på samfunnsnivå. Dette fører gjerne til det som blir omtalt som «problemområder». Kjennetegn på såkalte problemområder er områder der det eksisterer en opphopning av levekårsproblemer og der mange personer som opplever flere levekårsproblemer er bosatt i samme område. Når sosiale problemer hopper seg opp i enkelte områder kan dette igjen føre til stigmatisering av personer som kommer fra disse områdene. I noen tilfeller er det snakk om hele bydeler. Områder som kan forbindes med dette er Grønland i Oslo eller områder i Bergen som for eksempel Sletten som tidligere ble kalt «Chicago» eller området Loddefjord og Olsvik, der det i dag foregår et forprosjekt for å avklare hva en eventuell områdesatsning skal innebære. Felles for disse stedene er at det er en høy andel innvandrere som bor i områdene.

Lært hjelpeløshet

I teoridelen om lært hjelpeløshet ser vi at lært hjelpeløshet ikke vil være en automatisk følge av at man opplever en ubehagelig hendelse. Det krever også at personen gir årsaksforklaringer om hendelsen på en lite hensiktsmessig måte (Svartdal, 2011, s.35). Årsaksforklaringene påvirker dermed forventningene. De er med på å avgjøre om personen forventer manglende muligheter i fremtiden. Slik jeg ser det kan lært hjelpeløshet sees på som en prosess. Dersom man gjentatte ganger opplever at resultatet ligger utenfor ens egen kontroll kan dette til slutt ende opp med en forventning om at det ikke er noe en selv kan gjøre for å endre utfallet. Overfører vi dette til en person som ønsker å komme seg ut av

fattigdommen kan vi se for oss mange mulige hindringer personen kan møte på. Hindringer kan for eksempel være avslag på jobbsøknader, uforutsette regninger eller at man kun får deltid og ekstravakter med dårlig betaling; som ikke er nok til å endre på situasjonen. Dersom personen gang på gang opplever slike hindringer (som han selv opplever å ikke ha kontroll over) kan dette påvirke og føre til at årsaksforklaringen blir intern, stabil og global. Det betyr at personen har en forventning om at: årsaken til nederlaget vil vedvare over tid, nederlaget gjelder i mange andre situasjoner og at nederlaget skyldes noe ved eller i personen selv. Konsekvensene av dette kan dermed føre til lært hjelpeløshet hvor en til slutt gir opp og passivt aksepterer sin «skjebne».

5.2 Hva bidrar til reproduksjon av fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere?

Jeg har gjennom mitt litteraturstudium fått bekreftet at det finnes reproduksjon av fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere. I denne drøftingsdelen vil jeg se på faktorer som kan bidra til reproduksjon hos denne gruppen. Jeg har valgt å dele inn i underoverskrifter som jeg kategoriserer som fattigdomsfeller og som medvirkende faktorer til en tilstandsavhengighet blant ikke-vestlige innvandrere.

Tilstandsavhengighet og stigma

Bhuller og Brandsås identifiserer i sin analyse en tilstandsavhengighet som viser at fattigdom i én periode øker sannsynligheten for å være fattig i neste periode. Tilstandsavhengigheten kan ifølge rapporten være en fattigdomsfelle for eksempel ved at opplevd fattigdom gjør at en «... mister motivasjon til å søke fremtidige jobber, opplever redusert humankapital eller diskrimineres på grunnlag av tidligere fattigdom/arbeidsledighet ved at potensielle arbeidsgivere bruker dette som tegn på at personen har lav produktivitet» (Bhuller & Brandsås, 2013, s.10). Det rapporteres også en større grad av tilstandsavhengighet i fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere hvor det skrives at denne gruppen i større grad opplever tap av motivasjon eller diskrimineres av potensielle arbeidsgivere når de blir fattige. Likevel tar ikke rapporten i betraktning betydningen av individets observerbare eller uobserverte kjennetegn (Bhuller & Brandsås, 2013, s.9). Det er da videre interessant å drøfte om stigma knyttet til minoritetsbakgrunn, til det å være fattig og det å være

sosialhjelpsmottaker eller arbeidsledig, i tillegg til flere andre faktorer, samlet bidrar til at det eksisterer en større tilstandsavhengighet i fattigdom blant denne gruppen. Stigma kan slik sett være en forklarende faktor til hvorfor denne gruppen rapporteres å ha større tap av motivasjon. Stigma er, som vist i teoridelen, et kjennetegn i negativ forstand, som gjør at man skiller seg ut fra «normalen» og gjør at en på en eller annen måte er forskjellig fra andre. Kvello (2008, s.63) beskriver det å bli stigmatisert som i mer eller mindre grad å utstøtes fra fellesskapet. Dersom man utstøtes fra fellesskapet vil dette inngå i marginaliseringsprosesser eller til sosial eksklusjon. Stigma vanskeliggjør på mange måter sosialt samvær og hindrer personer i å bli inkludert (Goffman, 1963).

Stempling

Stigma og stempling kan føre til en selvoppfyllende profeti ved at individene som opplever å bli stigmatisert etter hvert selv identifiserer seg med den klassifikasjonen man har blitt tildelt (Lundal & Tjora, 2018). En selvoppfyllende profeti beskrives som at en person endrer seg i retning av forventningen; altså at forventningen medvirker til at personen endrer seg og at det som ble forventet etter hvert blir «sant». En kan velge å koble dette til stempling av sosialhjelpsmottakere, fattige og ikke-vestlige innvandrere på den måten at gruppen ikke-vestlige innvandrere er overrepresentert blant mottakere av økonomisk sosialhjelp og gruppen kan bli stemplet som late og lite villig til å skaffe seg arbeid. På denne måten kan gruppen bli gitt et negativt stempel. Når dette stempelet også videreformidles som en «sannhet» via media eller folkemunne, kan dette føre til at det anerkjennes som en «sannhet». Det kan oppleves ekstra stigmatiserende å bli tildelt egenskaper som man selv ikke identifiserer seg selv med.

Bækkelund har i sin studie gjort det hun kaller for «medieovervåkning». Gjennom et utvalg av medieartikler har hun sett på hvordan fattigdom vinkles i media. Ifølge Bækkelund finnes det et hierarki i velferdssystemet hvor det skilles mellom verdige og uverdige mottakere. Nederst i hierarkiet er sosialhjelpsmottakere og uføretrygdede som omtales på mer stigmatiserende måter. Dette skjer blant annet ved at de ikke blir fremstilt som individer, men som del av en gruppe som skal unngås (s, 27). Bækkelund nevner også at hyppige medieartikler om tema fattigdom, etnisitet og arbeidsledighet er med på å påvirke lesere. En

av artiklene hun nevner fremstiller innvandrerfamilier som avhengige av velferdssystemet og Bækkelunds undersøkelse viser at innvandrere ofte fremstilles som en problematisk eller utfordrende gruppe i media.

Stemplingsteorien som kort ble nevnt i teoridelen viser et eksempel på hvordan forventninger kan føre til at noe etter hvert blir «sant». På samme måte kan stemplingsteori vise hvordan samfunnet, hvis de har negative forventninger til innvandrere føre til at innvandrere mister motivasjonen til å integrere seg i samfunnet.

Opphopning av sosiale problemer

Som konsekvens kan fattigdom ofte føre til en opphopning av sosiale problemer og omvendt. Fattige har flere problemer å stri med på en og samme tid og har mer enn nok med å få endene til å møtes. De ulike sosiale problemene kan i tillegg påvirke og forsterke hverandre. Opphopningen kan føre til en ond sirkel hvor mangel på overskudd gjør at det er vanskeligere å bryte ut av fattigdommen. Dette kan igjen føre til at flere blir i vedvarende lavinntekt (Harsløf & Seim, 2008, s.28).

På samfunnsnivå kan områder, hvor sosiale problemer hopper seg opp, bli stigmatisert av andre deler av samfunnet. Likevel kan det tenkes at fattigdom og andre sosiale problemer normaliseres ved at personer sammenligner seg med de andre i samme område og dermed ser på sin situasjon som det normale. Dette kan også tenkes å bidra til at fattigdom reproduseres og blir mer vedvarende i enkelte områder fordi det ansees som den normale levestandarden i området man bor i.

Lært hjelpeløshet

Når en person opplever stigmatisering finnes det ifølge Goffman flere måter å respondere på. Den stigmatiserte kan enten direkte eller indirekte forsøke å unngå eller korrigere det han ser på som årsaken for sitt nederlag (f.eks. plastisk kirurgi for å endre på utseende (direkte) eller at en blind person blir mester på ski (indirekte)). En annen respons vil være å bruke stigma som forklaring på sine nederlag (1963, s.19-22). Jeg forstår det som at å bruke stigma som en årsaksforklaring på nederlag kan kobles til lært hjelpeløshet. Dersom en

person ender opp med å skylde på stigma og konkluderer med at ingenting nytter fordi jeg er som jeg er (f.eks. fattig eller ikke-vestlig innvandrer) vil dette svekke mulighetene for endring og kan bidra til å øke sjansene for at fattigdom reproduseres.

Begrepet langtidsmottakere av sosialhjelp benyttes ofte for å omtale personer som har mottatt økonomisk sosialhjelp i mer enn 6 måneder. I utgangspunktet er sosialhjelp en midlertidig stønad som skal sikre et forsvarlig livsopphold for personer som faller utenfor et system og som ikke er i arbeid. Langtidsmottakere av sosialhjelp opplever ofte flere barrierer for å komme i arbeid og har sammensatte problemer. At denne gruppen har vanskelig for å komme i arbeid handler ifølge Naper, Van der Wel og Halvorsen om et krysningspunkt mellom arbeidslivets forventninger og krav, mottakernes ressurser og barrierer, i tillegg til den hjelpen eller motgangen de møter i støtteapparatet (2008, 91). Det er altså en sammenheng mellom arbeidserfaring, arbeidsevne og motivasjon/vilje til å arbeide. På den ene siden kan det tenkes at motivasjon avhenger av om man vurderer at det er en gevinst ved å være i arbeid satt opp mot andre alternativ som f.eks. sosialhjelp. Djuve skriver at selv om de færreste ønsker å leve som sosialklient kan systemet åpne opp for muligheten til å bli passive mottakere av sosialhjelp. Særlig utsatt er ikke-vestlige innvandrere som har lite erfaring fra det norske arbeidsmarkedet som kanskje ikke vil få noe ekstra inntjening selv om de skaffer seg jobb (2001, s. 102). På denne måten handler det ikke bare om individuelle egenskaper eller den enkeltes motivasjon, men om strukturelle utforminger som gjør det spesielt vanskelig for enkelte å komme seg i arbeid og bli uavhengig av velferdstjenester.

Med arbeidslinja som bakteppe handler det om at alle som kan – skal jobbe. Derfor skal ikke sosialhjelpssatsene være så høye at det blir «attraktivt» å motta sosialhjelp. Vogt skriver i sin artikkel om det han omtaler som *myten om velferdsavhengighet* hvor han drøfter flere viktige poeng som kritiserer måten vi ser og omtaler velferdsavhengighet på i vårt samfunn. Ifølge artikkelen har velferdsavhengighet preget tenkningen om velferdstjenester de siste tiårene, blant annet gjennom frykten for lært hjelpeløshet, noe som har ført til tiltak som senkede sosialhjelpssatser og økt aktivitetskrav (Vogt, 2018, s.61-63). Det er derfor et paradoks at lave sosialhjelpssatser gir flere langtidsbrukere, mens høye sosialhjelpssatser hjelper flere personer videre i livet (Stortinget, 2016; Vogt, 2018). Ifølge Vogt er velferdsavhengighet en myte som er avvist av norske velferdsforskere. Han viser også til at selvstendigheten til privilegerte samfunnsgrupper overvurderes ved at de formene for

velferd som de nyter godt av, som blant annet utdanning, helsehjelp, skattefradrag etc., ikke regnes med i betegnelsen av velferd. Myten bidrar til at en overser kunnskaper om menneskers livsløp og fører «til at visse former for velferd (særlig overføringer til voksne utenfor arbeidslivet) stigmatiseres ...» (2018, s.66). Vogt hevder at myten om velferdsavhengighet kommer visse samfunnsgrupper til gode og på mange måter bidrar til å opprettholde og legitimere den foreliggende samfunnsorden (2018, 68). Slik jeg forstår det handler det mye om hvordan man velger å forstå sosiale problemer som fattigdom og hva man baserer sin forståelse på. Som Ellingsen og Levin skriver må sosiale problemer forstås som områder hvor både samfunnsstrukturelle og individuelle forhold er av betydning.

6.0 KRITISK BLIKK PÅ OPPGAVEN

Som nevnt i begrepsavklaringen ønsker jeg å gå litt nærmere inn på bruken av begrepet ikke-vestlige innvandrere. I min oppgave har jeg valgt å bruke begrepet som et redskap til forenkling. På bakgrunn av at problemstillingen min søker å belyse fattigdoms konsekvenser og reproduksjon av fattigdom blant gruppen generelt fant jeg det hensiktsmessig å bruke denne inndelingen. Mitt fokus har ikke vært å se på interne forskjeller som forekommer mellom ulike innvandrergupper. Begrepet brukes også flittig i media, pensumbøker og forskning - og er lett anvendelig i statistikker.

Likevel er det på en annen side svært problematisk å ta i bruk begrepet. Kritikken SSB mottok for bruken av begrepene vestlige og ikke-vestlige innvandrere gikk stort sett ut på at kategoriseringen skaper stigmatisering overfor de som inngår i gruppen ikke-vestlige innvandrere. Det skapes et skille omtalt som «vesten mot resten» der de som ikke inngår i vesten blir «tapere» på flere områder. Likevel er det, som SSB også påpeker, alltid et dilemma å ta i bruk slike kategoriseringer; fordi beskrivelser av problemer kan virke stigmatiserende for hele grupper. Jeg forstår at begrepet ikke-vestlig har fått flere negative assosiasjoner knyttet til seg og er et begrep som skaper stigmatisering. Ifølge SSB kan også selve ordet *ikke-vestlig* gi en negativ assosiasjon ved å gi inntrykk av at det er noe som mangler eller fraværer. På denne måten blir det et skille mellom «oss» og «dem» som i seg selv kan skape hinder for inkludering. Begrepet bygger gjerne på et syn om at vestlige verdier er «bedre», uansett om dette er bevisst eller ikke bevisst (Høydahl, 2008). På

bakgrunn av dette synes jeg det er bra at SSB har valgt å gå bort i fra dette og har valgt en annen todeling. Jeg ser også at jeg kunne vært mer kritisk til å videreføre begrepet i min egen oppgave; spesielt med tanke på at oppgaven handler om stigmatisering.

Det er flere faktorer som fører til reproduksjon av fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere. Dersom jeg skulle sett på årsaker til hvorfor fattigdom reproduseres i generasjoner blant enkelte grupper ville teorier om sosial arv og sosial mobilitet være viktig. Likevel valgte jeg å ha søkelys på tilstandsavhengighet og begrenset meg til noen faktorer som medvirker til at denne tilstanden oftere vedvarer blant ikke-vestlige innvandrere.

7.0 AVSLUTNING

Problemstillingen i denne oppgaven har vært: «Hva er mulige konsekvenser av fattigdom og hva bidrar til en reproduksjon av fattigdom blant ikke-vestlige innvandrere? Jeg har valgt å se på relasjonen mellom konsekvenser av fattigdom og reproduksjon av fattigdom i form av en tilstandsavhengighet som gjør at det er mer sannsynlig at ikke-vestlige innvandrere blir værende i fattigdom.

Litteraturstudien viser at det er store forskjeller i lavinntekt blant ikke-vestlige innvandrere og befolkningen generelt. Prosentvis er andelen med vedvarende lavinntekt mye høyere blant ikke-vestlige innvandrere samtidig som det er en økning i antall barn som lever i lavinntektsfamilier. Funnene viser også at flere ikke-vestlige innvandrere blir værende i fattigdom. Dette bekreftes gjennom tallfesting av tilstandsavhengighet i fattigdomsdynamikken og statistikk som viser store forskjeller i innstrømming- og utstrømmingsratene blant ikke-vestlige innvandrere og befolkningen ellers.

Å være fattig kan oppleves stigmatiserende ved at en ikke lever opp til forventningene i samfunnet. Det handler for eksempel om at en ikke er i arbeid eller at en ikke kan delta på aktiviteter som koster penger. Videre kan dette føre til marginalisering og sosial eksklusjon i tillegg til at mange kjenner på en skamfølelse over sin situasjon. Flere saker i media har vist at ikke-vestlige innvandrere opplever stigma knyttet til etnisitet og at dette svekker deres tilgang til arbeidsmarkedet.

Selv om lært hjelpeløshet i form av avhengighet av velferdsordninger, kan sies å være en myte som er blitt avkreftet (Vogt, 2018) blir mange ikke-vestlige innvandrere i større grad værende i fattigdom og mange blir også langtidsmottakere av blant annet økonomisk sosialhjelp. Kanskje bidrar individuelle faktorer til en slik tilstand av avhengighet, men det er god grunn til å tro at strukturelle faktorer på samfunnsnivå fører til at flere ikke-vestlige innvandrere blir vedvarende mottakere av velferdsytelser. For mange kan kostnadene med å komme seg videre fra ordningene rett og slett være for høy, mens for andre kan stigmatisering føre til utfordringer med å skaffe seg jobb og god lønn. Det kan dermed tyde på at fattige og ikke-vestlige innvandrere møter flere hinder som gjør det utfordrende å komme ut av fattigdommen.

Norge er en velferdsstat. Velferdssystemets sikkerhetsnett skal sikre alle en rimelig levestandard hvor ingen skal mangle helt fundamentale levekårsgoder. I tillegg skal velferdsstaten sikre relativ liten sosial ulikhet når det gjelder utdannings- og helsevelferd, med et utgangspunkt i at det skal være lik tilgang for alle. Selv om Norge på mange måter er et av de beste landene å leve i ifølge flere sammenligninger mellom ulike land i verden viser forskning en økning i antall barnefamilier som lever under fattigdomsgrensen, hvor særlig ikke-vestlige innvandrerfamilier rammes (Bhuller & Brandsås, 2013; Ellingsen et. al, 2015, s.308; NAV, 2018).

Studier viser også til en tydelig reproduksjon i betydningen av en tilstandsavhengighet blant ikke-vestlige innvandrere. Samfunnet og arbeidslivet kan synes å ha et forbedringspotensial med hensyn til å verdsette den kompetansen personer med ikke-vestlig innvandringsbakgrunn representerer og vi har mye igjen for å skape et mer likestilt arbeidsmarked og samfunn. Mye av sosialt arbeid handler om å hjelpe enkeltmennesker eller grupper som på en eller annen måte er marginaliserte. Dette innebærer mennesker som opplever fattigdom og som på en eller flere områder opplever sosial ekskludering. Det er viktig å ta på alvor tendenser som varer over tid og som viser tydelige forskjeller blant deler av befolkningen.

8.0 LITTERATURLISTE

- Bhuller, M. & Brandsås, E. (2013). *Fattigdomsdynamikk blant innvandrere – en empirisk analyse for perioden 1993-2011* (SSB rapport 40/2013). Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/fattigdomsdynamikk-blant-innvandrere>
- Brochmann, G. & Hagelund, A. (2010) *Velferdens grenser*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bækkelund, A. (2017) *Ikke se meg nå – en fenomenologisk studie om opplevd stigmatisering og sosial ekskludering blant fattige i Oslo*. Oslo: Representralen
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (utg.6) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Djuve, AB (2001) *Hvorfor brukes ikke effektive metoder i integreringsarbeidet?* (Horisont 4/2001) Hentet fra <https://docplayer.me/33900619-Hvorfor-brukes-ikke-effektive-metoder-i-integreringsarbeidet.html>
- Ellingsen, I. T. & Levin, I. (2015). Det sosiale i sosialt arbeid. Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (Red.) *Sosialt arbeid en grunnbok* (s. 47-64). Oslo: Universitetsforlaget
- Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (2015). *Sosialt arbeid en grunnbok* (Red.) Oslo: Universitetsforlaget
- Epland, J. (2018) Flere barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-barn-i-husholdninger-med-vedvarende-lavinntekt> (Nedlastet 20.03.2019).
- Fjød, K. (2018) *Adriana fikk avslag på jobbsøknader – helt til hun skiftet navn til Camilla*. Hentet fra <https://www.tv2.no/a/9683429/>
- FO (2015) Yrkesetiske grunnlagsdokument - for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere. Hentet fra <https://www.fo.no/getfile.php/1311735-1548957631/Dokumenter/Din%20profesjon/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>
- NAV. (2018). Lavinntekt og levekår i Norge Tilstand og utviklingstrekk – 2018 (NAV rapport 3/2018). hentet fra <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/NAV+rappo+rtserie/NAV+rappo+rtserie/attachment/543604?download=true&ts=166e7c6c740>
- Goffman, E. (1963) *Stigma – Notes on the Management of Spoiled Identity*. New Jersey: Penguin books
- Halvorsen, K., Stjernø, S. & Øverbye, E. (2016). *Innføring i helse- og sosialpolitikk* (utg.6) Oslo:

Universitetsforlaget

Harsløf, I. & Seim, S. (2008). *Fattigdommens dynamikk – perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet* (red). Oslo: Universitetsforlaget.

Helliwel, J.F., Layard, R. & Sachs, J. D. (2019) *World Happiness Report – 2019*. Hentet fra <https://s3.amazonaws.com/happiness-report/2019/WHR19.pdf>

Høydahl, E. (2008) *Innvandrerbegreper i statistikken – Vestlig og ikke-vestlig – ord som ble for store og gikk ut på dato*. (Samfunnsspeilet 4/2008) Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/vestlig-og-ikke-vestlig-ord-som-ble-for-store-og-gikk-ut-paa-dato>

Håkonsen, K. (2014) *Psykologi og psykiske lidelser* (utg.5). Oslo: Gyldendal Akademisk

Jenkins, R. (2008). *Social identity* (utg.3) London: Key Ideas

Kvello, Ø. (2008) *Oppvekst – om barns og unges oppvekstmiljø* (Red.) Oslo: Gyldendal akademisk

Lundal, S. O. & Tjora, A. (2018, 20. februar). Stigma samfunnsvitenskap. I Store norske leksikon. Hentet 3.april 2019 fra <https://snl.no/stigma - samfunnsvitenskap>

Naper, S. O., Van der Wel, K. & Halvorsen, K. (2008). Arbeidsmarginalisering og fattigdom blant langtidsmottakere av sosialhjelp i 1990 og 2005. Harsløf, I. & Seim, S. (Red.) *Fattigdommens dynamikk – perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. (s.80- 110). Oslo: Universitetsforlaget

Røde Kors (2019). *Barn i Norge | Ferie for alle – På familieferie for første gang* (1/2019). Oslo. Hentet fra Brosjyre

Schiefloe, P. (2012). *Mennesker og samfunn – innføring i sosiologisk forståelse* (utg.2) Oslo: Fagbokforlaget

Solheim, P. (2018, 4. oktober). Abdoollah har fått avslag på over 60 jobbsøknader: – Dømmer meg ut fra navnet mitt. *Universitas*. Hentet fra <https://universitas.no/sak/64761/abdoollah-har-fatt-avslag-pa-over-60-jobbsoknader/>

SSB (2019, 5. mars) Lavere vekst i antall innvandrere. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/lavere-vekst-i-antall-innvandrere>

- Stortinget (2016) *Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2016*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2015-2016/inns-201516-015/?lvl=0>
- Støren, LA. & Nesje, K. (2018) Kandidatundersøkelsen 2017 (NIFU rapport 22/2018). Hentet fra <https://nifu.brage.unit.no/nifuxmlui/bitstream/handle/11250/2558181/NIFUrapport2018-22.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Svartdal, F. (2011) *Psykologi i praksis* (red.) Oslo: Gyldendal Akademisk
- Townsend, P. (1979) *Poverty in the United Kingdom – A Survey of Household Resources and Standards of Living*. Hentet fra <http://www.poverty.ac.uk/system/files/townsend-book-pdfs/PIUK/piuk-whole.pdf>
- Tøssebro, J. & Berg, B. (2015). Sosiale forskjeller, avvik og samfunn. Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (Red.) *Sosialt arbeid en grunnbok*. (s. 227-242). Oslo: Universitetsforlaget
- Vogt, K.C. (2018). Myten om velferdsavhengighet. I K. Christensen & L.J. Syltevik (Red.), *Myter om velferd og velferdsstaten* (s. 59–73). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.47.ch3>